
Публикуван на: 05-04-2007

Източник: [Портал Европа](#)

Economist.com

На фона на острите дебати в парламента, българските политици напредват бавно към отварянето на досиетата, подготвени от тайните служби от времето на комунизма. Но, като се противопостави на надеждите за пълно и окончателно разкриване на документите, парламентът взе решение да ограничи броя на досиетата, които могат да бъдат отворени. Междувременно, съставът на парламентарния орган, натоварен с процеса на декласификация предизвика остри спорове. Резултатът от всичко това ще бъде, вероятно, незадоволителен политически компромис, който няма да доведе до окончателното решаване на проблема с тайните от комунистическо време.

Известни като активни и лоялни помощници на съветските си колеги, българските тайни служби от комунистическо време останаха потенциална сила дори след падането на комунизма. Бивши техни служители са тясно свързани с посткомунистическия политически и бизнес естаблишмънт. Ето защо, неотворените досиета на бившия Комитет за държавна сигурност /КДС/ и разузнаването на Българската народна армия са въпрос, който предизвиква противоречия.

Частичното отваряне на досиетата при антикомунистическото правителство през 1997 даде на повече от 25 хил. българи достъп до техните собствени досиета и доведе до разкриването на около 150 сътрудници на КДС /парламентарна комисия разкри няколко депутати, министри и кандидати за обществени постове като бивши агенти/. Но през 2002 ново законодателство за достъпа до информация даде правата за разкриване на досиетата на наследниците на комунистическите тайни служби. В резултат на това беше осъществен твърде малък напредък в тази област. Постепенно се появи политическо съгласие в полза на по-ефикасно решение.

Неумел компромис

Това съгласие се засили през последните години и кулминацията му беше неумело наречения "Закон за достъп и декласифициране на документи на, и разкриване на връзки на български граждани с бившата Държавна сигурност и службата за разузнаване на Българската народна армия", който беше внесен в парламента на 5 октомври 2006. Този проект предвиждаше пълнен достъп до информацията, събрана от комунистическите тайни служби и разкриване на връзките между български граждани и бившите институции на ДС.

Проектът предвиждаше също, че всички българи трябва да имат достъп до своите досиета /и тези на починали съпрузи и близки роднини/, и че архивите трябва да бъдат проучени, за да се види дали "обществени фигури" са били сътрудници на тайните служби. Идеята беше всички досиета, които разкриват обществени фигури като сътрудници на тайната полиция, да бъдат достъпни за обществото, въпреки, че не бяха предвидени никакви правни последици за тези, които бъдат разкрити. "Обществени фигури" означаваше в широк смисъл не само депутати, министри и други такива, но също ръководители на отдели в централната банка и политически коментатори в медиите. Процесът трябваше да бъде осъществен от деветчленна комисия, която не трябваше да

бъде доминирана от отделна партия или парламентарна група.

Но, сред остриите политически спорове за съдържанието на проектозакона и под интензивното наблюдение на местния печат, през ноември 2006 Татяна Дончева от Българската социалистическа партия /БСП/ предложи промяна в проекта. Промяната предвиждаше изключване от процеса на разкриване на действащи български посланици и ръководители на тайни служби и техни заместници, които са били на служба след 1991. Досиетата могат също да останат секретни, ако представляват заплаха за нечий живот или за националната сигурност. Реакцията на предложението на г-ца Дончева, което се ползваше с подкрепата на тайните служби, беше очаквано враждебна. Опозицията се оплака, че така ще бъдат прикрити твърде много неща и обвини БСП, че се опитва да защити отделни личности, които са работили за комунистическите тайни служби. Атанас Атанасов от ДСБ заяви, че промяната ще доведе до абсурдния резултат да бъдат разкрити досиетата на премиера и президента, но ще запази секретни досиетата на дребни служители от разузнаването. Измененията предизвикаха разногласия и в правителството като НДСВ и ДПС поискаха пълно разкриване на досиетата от комунистическо време.

След този фурор парламентът отложи гласуването за приемане на измененията. След отлагането и под силния натиск от опозицията и медиите решимостта на г-ца Дончева изглежда започна да омеква. Тя заяви, че идеята за промените не е била нейна и, че тя просто е представила гледна точка, която е била подкрепена от депутати от БСП, които не са смеели да изразят публично своите мисли и чувства. Г-ца Дончева по-късно спомена политически натиск "отгоре".

Катализатор за решаване на проблема беше среща между премиера, членове на управляващата коалиция и ръководители на сегашните секретни служби на 4 декември. Въпреки, че подробностите за срещата не бяха съобщени публично, НДСВ и ДПС подкрепиха в парламента на 5 декември промените на г-ца Дончева. След продължителен парламентарен дебат, промените бяха приети на 6 декември със 107 гласа "за", 42 гласа "против" и девет въздържаха се. Усилията за привличане на обществена подкрепа извън парламента, която да повлияе на дебатите, не успяха да организират голям брой демонстранти.

Незавършен процес

Измененията, предложени от г-ца Дончева не са единственият проблем. Според закона, приет през декември 2006, деветчленната комисия, която ще решава въпроса за разкриване на досиетата, трябваше да бъде назначена в срок от един месец след влизането на закона в сила. През март 2007 политиките все още спореха за нейния състав. След отхвърлянето на първия си кандидат, СДС декларира, че няма да предложи алтернативен кандидат. Опозицията изглежда все по-убедена, че комисията няма да хвърли достатъчно светлина върху комунистическите агенти.

Дори, ако проблемите със състава на комисията бъдат преодолени, има други потенциални препятствия. Различни департаменти, наследили службите от комунистическо време, имат осем месеца, за да предадат секретните досиета. Тогава комисията ще започне огромната работа да разглежда тези милиони досиета, за да реши, кои да бъдат публикувани. Различията между политическите партии, проявили се по време на формирането на комисията, показват, че в тази фаза на работата й ще има още повече условия за разногласия.

Нещо повече, ефективността на закона за разкриване на тайните от комунистическо време може да бъде компрометирана от непълните документи. Голям брой досиета, 60% според някои

пресмятания, са били унищожени от КДС през 1990, а мистериозната смърт на генерал Божидар Дойчев - ръководител на архивите на Националната разузнавателна служба в средата на ноември 2006 /по-малко от месец преди приемане на закона/ предизвика спекулации за възможността от продължаващо унищожаване на досиета.

Със съжаление трябва да се заключи, че този опит да бъде потвърден ангажиментът на България да се справи с комунистическото си минало по открит и прозрачен начин, може да приключи, като засили усещането, че определени политически интереси контролират законодателния процес. Новият закон може да успее да разкрие доказателства за колаборация, които да помогнат на българите да разберат комунистическото си минало, но ограниченият обхват на закона означава, че работата на комисията няма да разсее съмненията и подозренията и вероятно ще предизвика нови призови за пълно разсекретяване на досиетата в бъдеще особено, ако сегашното правителство, водено от БСП бъде заменено от дясноцентристки кабинет.

(no kafene.net)